

بخش دوم

کتابشناسی‌های توصیفی - فلسفی

کتابشناسی توصیفی نخستین حکیم مسلمان^۱

مقدمه

در نخستین کتابشناسی، به زبان فارسی، درباره کندی پس از آشنایی با جایگاه رفیع کندی در میان عالمان و فیلسوفان از امتیازات ویژه «فیلسوف عرب» سخن گفته شده است. سپس با بیان تاریخچه مختصر انتشار رسائل کندی و معرفی کتابشناسی های مختلف از آثار کندی، به ارزیابی معتبرترین آثار منتشر شده درباره کندی پرداخته شده است. در بخش اول کتابشناسی، شش مجموعه از آثار کندی و ۴۶ کتاب و رساله منتشر شده کندی با مشخصات کلیه چاپ و ترجمه های آنها و هفت رساله مخطوط منتشر نشده کندی معرفی شده است، البته بیش از $\frac{۴}{۵}$ آثار کندی به زمان ما نرسیده است. در بخش دوم کتابشناسی، آثاری که درباره کندی نوشته شده معرفی شده است. ۱۳ کتاب از قدیمی ترین منابع عربی درباره کندی، ۱۵ تک نگاری عربی درباره کندی، ۲۶ مقاله و کتاب فرعی عربی، ۷ مقاله و رساله فارسی و ۳۱ مقاله و کتاب به زبانهای لاتین، ایتالیایی، آلمانی، فرانسوی و انگلیسی درباره کندی در عالم منتشر شده است.

۱. امتیازات کندی

ابویوسف یعقوب بن اسحاق کندی (۱۸۵ - ۲۵۲) مشهور به «فیلسوف العرب» از بزرگترین عالمان جهان اسلام است، او را نخستین فیلسوف مسلمان، یکی از نه صاحب نظر اصلی علم احکام نجوم و یکی از دوازده چهره علمی تاریخ بشریت که به لحاظ عقلی بیش از دیگران تأثیر و اهمیت داشته شمرده‌اند.^۱ کندی، پدر فلسفه اسلامی است. پس از نهضت ترجمه آثار فلسفی از یونانی و سریانی به عربی، فارغ از تحلیل و تفسیر آرای فلسفی، کندی نخستین تألیفات مستقل فلسفی را در جهان اسلام بنیاد نهاد. فلسفه کندی ترکیبی از فلسفه ارسطویی به روایت مفسران اسکندرانی، فلسفه نوافلاطونی و تعالیم اسلامی است. در مکتب کندی علم با فلسفه آمیخته است. شهرت او در احکام نجوم و ریاضی کمتر از شهرت وی در فلسفه نیست. در منطق، علوم طبیعی، طب و موسیقی صاحب اطلاعاتی وسیع و تألیفات متعدد است. در عین حال مسلمانی پاک نهاد و معتقد بوده، و در سازگاری فلسفه و دین، عقل و وحی کوشش فراوان کرده است.

در مسائل اعتقادی به کلام معتزلی گرایش داشته است، اما احتمال تشیع وی (شیعه زیدی) نیز قابل اعتناست.^۲

کندی در خاندانی از اشراف قبیله کنده به دنیا آمده و از نوادگان اشعث بن قیس، از اصحاب رسول خدا (ص)، به حساب می‌آید. پدرش حکومت کوفه را به عهده داشته است. وی در بصره و بغداد تحصیل کرده و گرچه استادان وی مشخص نیست، اما از عالمان ذیل به عنوان شاگردان کندی می‌توان یاد کرد: شهید ابو العباس احمد بن طیب سرخسی (۲۸۶م)، ابوزید احمد بن سهل بلخی (۳۲۲م) و ابو معشر جعفر بن بلخی (۲۷۲م)

۱. کاردانوس، فیلسوف ایتالیایی ۱۵۷۶م، در کتاب *De Subtietiae*، مقاله XVI، چاپ ۱۵۵۴م، ص ۴۴۵.
 ۲. نخستین بار سیدبن طاوس (م ۶۶۴) در کتاب *فرج الهموم فی تاریخ النجوم* / ۱۲۸، کندی را از جمله منجمین شیعه به حساب آورده است.

شیخ آقا بزرگ تهرانی در *الذریعه الی تصانیف الشیعه* ج ۳۷۷/۱ و ج ۱۲/۷
 سید محسن امین جبل عاملی در *اعیان الشیعه*، ج ۳۱۳/۱۰ و ۳۱۴. بنظر ایشان، کندی شیعه زیدی است.
 عبدالله نعمه در *فلاسفة الشیعه* / ۶۶۵

به نقل از وی، استاد مرتضی مطهری در *خدمات متقابل اسلام و ایران* / ۵۲۸ وی را شیعه دانسته‌اند.
 شاه ولی، *الکندی و آراؤه الفلسفیه*، / ۱۰۸-۱۱۴.

- ۱- او نخستین حکیم مسلمان است، با او تألیف و تفکر مستقل فلسفی در جهان اسلام آغاز می‌شود.
 - ۲- او اولین فیلسوف عرب است علی‌رغم اینکه اکثر حکیمان مسلمان، غیر عرب و بویژه ایرانی هستند، اولین حکیم مسلمان، یک عربی الاصل است، این مسأله تا آنجا اهمیت یافته که «فیلسوف العرب» لقب اختصاصی کندی شده است.
 - ۳- او مؤلف نخستین قاموس فلسفی به زبان عربی و در جهان اسلام به نام «رساله فی حدود الاشیاء و رسومها» می‌باشد. کار کندی ادامه‌ر روش ارسطو در کتاب دلتا^۱ به حساب می‌آید که توسط فارابی^۲ و ابن سینا^۳ به تکامل رسیده است. به علاوه کندی رامی توان از نخستین واضعان اصطلاحات عربی در مقابل واژه‌های فلسفی یونانی دانست.
 - ۴- کندی رامی توان نخستین ویراستار علمی جهان اسلام به حساب آورد، او خود مستقیماً به ترجمه اقدام نکرده است. اما مهمترین آثار فلسفی به سفارش و نظارت علمی وی به عربی ترجمه شده است. کندی در تنقیح، تصحیح، و تلخیص متون اصیل فلسفی که به عربی ترجمه شده بود، نقش فعالی به عهده داشته است. مهمترین اثری که نام کندی به عنوان اصلاح‌گر ویراستار نهایی در آغاز آن به چشم می‌خورد، اثولوجیا است که نقشی غیر قابل رقابت در فلسفه اسلامی داشته است.
 - ۵- کندی اولین عالم ذوالفنون و نخستین «فیلسوف-دانشمند» جهان اسلام است. فلسفه الهی، طبیعیات، ریاضیات از جمله نجوم، طب و موسیقی رشته‌های تخصصی کندی است و در همه این رشته‌ها رساله‌های متعددی نوشته است.
 - ۶- کندی در رشد فلسفه و علوم در خارج از جهان اسلام در قرون وسطی تأثیر بسزایی داشته است. در ادبیات عربی از او به عنوان یک منجم طراز اول یاد می‌شود^۴ ترجمه
-
۱. ارسطو، متافیزیک (مابعدالطبیعة)، کتاب پنجم، ۱۰۱۳ a - ۱۰۲۴ b، (ترجمه شرف‌الدین خراسانی، تهران ۱۳۶۶، ۱۲۷/ - ۱۹۲/).
 ۲. فارابی، التعليقات، تحقیق جعفر آل یاسین، بغداد، (تهران، حکمت، ۱۳۷۱، اربع رسائل فلسفیه: ۹۷/ - ۲۰۶/).
 ۳. ابن سینا، کتاب الحدود، تحقیق ماریا گواشن، قاهره ۱۹۶۳ م، (قم، رسائل ابن سینا، ۱۴۰۰، بیدار، رساله دوم، تهران ۱۳۵۸ ش همراه با ترجمه فارسی محمد مهدی فولادوند).
 ۴. دائرةالمعارف جودائیکا، ذیل Al - Kindi.

قرون وسطایی آثار پزشکی کندی^۱ از او چهره يك طبيب حاذق را ارائه کرده است. این همه غیر از تأثیر جدی وی در فلسفه قرون وسطایی غرب است. نگاهی به قدمت ترجمه‌های متعدد رسائل کندی^۲ به لاتین بویژه رساله عقل پرده از رفعت مقام فلسفی وی بر می‌دارد.

۷- کندی علی‌رغم اشراف همه‌جانبه بر فلسفه یونان، هرگز از فلسفه یونانی منفعل نبوده است و در مسائل فلسفی که به نحوی می‌پنداشته با مسائل اعتقادی و ایمان دینی معارضه دارد، حرمت دیانت را پاس داشته و رأی مشهور فلسفی را که معارض با ظاهر دین بوده قابل اعتنا ندانسته است. در دفاع از کیان اعتقادی اسلام در مقابل دهریان، مانویان، و لا ادریان رساله نوشته^۳، همچون پاسداری بصیر به دفاع از حریم وحی برخاسته است. در مباحث حدوث و تناهی عالم و به ویژه بحث از خداوند، بیشتر متکلمان سلوک کرده تا فیلسوفانه، لذا از حیثی او را می‌توان متکلم فیلسوف دانست.

۸- او را می‌توان نخستین کتاب‌شناس فلسفی در جهان اسلام دانست. معرفی دقیق آثار ارسطو در رساله نامدار «فی کمیته کتب ارسطو» باعث شده است که از وی به عنوان معتبرترین کتاب‌شناس قرون اولیه اسلامی یاد شود. این رساله از جایگاه و میزان شناخت مسلمانان از آثار مهم‌ترین فیلسوف یونانی پرده بر می‌دارد.

۹- کندی از قهرمانان و پیشگامان سازگاری دین و فلسفه است؛ توافق عقل و شرع با کوشش‌های صمیمانه وی آغاز می‌شود رأی ویژه او در این امر مهم از مهم‌ترین آرای کندی به شمار می‌آید.

۱۰- از جمله مهم‌ترین آرای کندی در مسائل فلسفی، می‌توان از رأی خاص وی درباره عقل یاد کرد. کندی در سیر تعدد عقول از دو عقل به چهار عقل، از ارسطو تا ابن سینا نقش مهمی را ایفا کرده است. قول به حدوث عالم و نفی از لیت جهان و آفرینش از عدم،

۱. مجموعه بزرگ پزشکی کندی به سال ۹۳۸ هجری (۱۵۳۱ م) به زبان لاتین منتشر شده است.

۲. به عنوان نمونه: آلبینو نگی Albino Negy در ۱۸۹۷ م ترجمه‌های قرون وسطایی رساله کندی را در ایتالیا منتشر کرد. (رجوع کنید به بخش اول همین کتابشناسی، قسمت اول: مجموعه‌ها).

۳. به عنوان مثال: رساله فی الرد علی المنانیه، رساله فی الرد علی الثنویه، رساله فی احتراس من خدع السوفسطائین، رساله فی نقض مسائل الملحدين، رساله فی تثبیت الرسل (ص)، رساله فی التوحید بالتفسیرات، رساله فی افتراق الملل فی التوحید و انهم مجموعون علی التوحید و کل قد خالف صاحبه. ابن ندیم، الفهرست، ۳۱۸/ - ۳۱۹.

امکان اثبات وحی از راه قیاس منطقی، برتری وحی بر فلسفه، اثبات قدرت خداوند بر مبنای احداث جهان و امکان حدوث معجزات از دیگر آرای خاص فلسفی - کلامی کندی است. اگر چه با ظهور فارابی و به ویژه ابن سینا یاد کندی تحت الشعاع آنها قرار می گیرد اما بی تردید کوشش‌های وی به ویژه نقش مهم او در شروع اندیشه فلسفی اسلامی فراموش نشدنی است.

۲. آثار کندی در گستره تاریخ

قدیمی ترین منبعی که عناوین آثار کندی را ثبت کرده فهرست ابن ندیم (متوفی بعد از ۳۷۷) است. وی کندی را در زمره فلاسفه طبیعی ذکر کرده است. شماره کتب و رسائل کندی به روایت ابن ندیم به ۲۴۲ می رسد که به ترتیب موضوع علوم مرتب شده است. ابن صاعد اندلسی (۴۶۲م) در طبقات الامم دومین فهرست آثار کندی را به رشته تحریر در آورده است. قفطی (۶۴۶م) در اخبار العلماء باخبار الحكماء به شیوه ابن ندیم فهرست دیگری از آثار کندی را ارائه کرده است. ابن ابی اصیبه (۶۶۸م) در عیون الانباء فی طبقات الاطباء چهارمین فهرست رسائل و کتابهای کندی را نگاشته است. دیگر مورخان فلسفه در شمارش آثار کندی همواره به منابع چهار گانه فوق متکی بوده اند و چیزی بر آنها نیفزوده اند. در اوایل نیمه دوم قرن نوزدهم میلادی گوستاو فلوگل محقق اروپایی با تطبیق و اصلاح منابع پیشین ۲۵۶ اثر برای کندی بر شمرده است آلبینو ناجی در اواخر قرن نوزدهم میلادی علاوه بر انتشار ترجمه‌های قرون وسطایی چهار رساله کندی فهرستی از رسائل و ترجمه‌های وی را که در کتابخانه‌های اروپا موجود بوده منتشر کرد. صرف نظر از فهرست عام پرو کلمن در اوایل قرن بیستم، مستشرق آلمانی ریتر به کمک یکی از شاگردانش موفق به کشف مجموعه‌ای از رسائل کندی در کتابخانه ایاصوفیای ترکیه شد. فهرست ریتر در ۱۹۳۲م منتشر شد. کشف ریتر منجر به عنایت جدید متفکران عرب به کندی و شروع به تصحیح رسائل تازه به دست آمده وی گردید. پس از این واقعه مهم ترین و کامل ترین کتابشناسی کندی از آن پدر ریچارد یوسف مکارتی در التصانیف المنسوبة الی فیلسوف العرب (بغداد ۱۹۶۲) می باشد. مکارتی علاوه بر تکمیل کار فلوگل در بخش اول کتابش،

فهرستی نیکو از رسائل مخطوط، مطبوع و ترجمه شده کندی را تا زمان خود در بخش دوم کتابش ارائه کرده که مجموعه آنها به ۸۲ رساله می‌رسد.

دکتر عبدالرحمن شاه ولی محقق پاکستانی در ضمن تحقیق گسترده خود توانست ۳۸ رساله مطبوع کندی را برشمارد. بعد از وی از تحقیقات «از میری» محقق ترک و «عز اوی» محقق عرب در زمینه کتابشناسی کندی می‌توان یاد کرد.^۱

از مجموعه رسائل و کتب کندی تنها یک پنجم آنها به زمان ما رسیده است و از رسائل بجا مانده کمتر از ده رساله هنوز مخطوط است و بقیه تصحیح و منتشر شده است و نیمی از آثار به جا مانده را آثار فلسفی تشکیل می‌دهد مهمترین آثار به جا مانده کندی عبارتند از:

۱- کتاب فی الفلسفة الاولى؛

۲- رساله فی العقل؛

۳- رساله فی حدود الاشياء و رسومها؛

۴- رساله فی الحيلة لدفع الاحزان؛

۵- رساله فی کمیتہ کتب ارسطو؛

در تصحیح و احیاء آثار کندی بزرگترین سهم از آن دکتر محمد عبدالهادی ابوریده است. به همت وی برای نخستین بار ۲۵ رساله کندی تصحیح و منتشر شد. رسائل کندی درباره موسیقی توسط زکریا یوسف احیاء و منتشر شده است. کار عبدالرحمن بدوی نیز در تصحیح دقیق رساله‌های مهم کندی قابل ذکر است.

۳. کندی شناسی

در نیم قرن اخیر، در میان متفکران عرب اقبالی جدی به شناخت و تحلیل آراء کندی مشاهده می‌شود. نگارش حداقل پانزده کتاب مستقل در باره کندی حاکی از اهمیت کندی برای فرهنگ عربی است. پیش کسوت کندی شناسی مصطفی عبدالرزاق مصری است. مقدمه تحلیلی و مبسوط ابوریده بر رسائل کندی هنوز در تحلیل آرای فلسفی کندی

۱. مشخصات کامل همه آثار مورد بحث در این قسمت، در بخش دوم کتابشناسی حاضر آماده است.

نوشتاری قابل اعتنا به شمار می آید. کار عبدالرحمن شاه ولی از مفصل ترین و دقیق ترین آثار منتشر شده درباره کندی است. حسام محی الدین آلوسی نیز کتابی در دو بخش منتشر کرده که بخشی به تحلیل آراء کندی و بخشی به تحلیل و نقد کتابهای منتشر شده درباره کندی پرداخته است. در زبان ترکی مهم ترین تحقیق درباره کندی از آن از میری است. برخی از شرقی ها آثار خود را درباره کندی به زبانهای غربی منتشر کرده اند که مفصل ترین آنها کار جورج عطیه پاکستانی است. مقالات متعدد محققین غربی درباره کندی حاوی اطلاعاتی مفید درباره ابعاد مختلف آثار و آراء کندی می باشد. با وجود این هیچ يك از آثار کندی در ایران منتشر نشده و تنها یکی دو اثر وی به فارسی ترجمه شده است. مقالات و رساله هایی که درباره کندی به زبان فارسی منتشر شده در مقایسه با آثار مشابه عربی و غربی کاری بسیار کم اهمیت و جزئی است. در اکثر کتابخانه های ایران نه از آثار کندی خبری است، نه از آثار منتشر شده درباره کندی اثری. در مجموع فرهنگ ایرانی از نخستین فیلسوف اسلامی غفلت کرده است.

۴. کتابشناسی توصیفی کندی

کتابشناسی حاضر از دو بخش تشکیل شده است: بخش اول مربوط به آثار بجا مانده از کندی و بخش دوم درباره خود کندی است. بخش اول دارای سه فصل است: در قسمت اول شش مجموعه از آثار کندی معرفی شده است و مراد از مجموعه کتابهایی است که حاوی متن اصلی یا ترجمه حداقل دو رساله کندی باشد. در قسمت دوم: آثار منتشر شده کندی، ۴۶ اثر کندی با ذکر مشخصات کامل کلیه چاپهای آنها و نیز مشخصات ترجمه های آنها به زبانهای لاتین، عبری، ایتالیایی، فرانسه، انگلیسی و فارسی، به ترتیب زمان انتشار معرفی شده است. این آثار منتشر شده شامل دو ویراستاری و ۴۴ رساله می باشد از رسایل منتشر شده تنها ترجمه لاتین یا عبری سه رساله باقی مانده و متن اصلی عربی این رساله ها به زمان ما نرسیده است در فهرست حاضر به فهرستهای پیشین مشخصات ۸ رساله مطبوع کندی افزوده شده و اطلاعات جدیدی در مورد دیگر رسایل اضافه شده است.

در قسمت سوم رسایل مخطوط و منتشر نشده کندی آماده است که تعداد آنها به ۷

بخش دوم متضمن معرفی آثاری است که درباره کندی به زبانهای مختلف نوشته شده است. این بخش از ۵ قسمت تشکیل شده است:

قسمت اول: معرفی آثار سنتی عربی مرتبط با کندی است یعنی یازده اثر کلاسیک عربی که غالباً تاریخ فلاسفه می باشد در این قسمت معرفی شده اند. قسمت دوم: تک نگاریهایی درباره کندی به زبان عربی، (پانزده کتاب). قسمت سوم: مقالات و کتابهایی که بخشی از آن درباره کندی است به زبان عربی (۲۶ اثر). قسمت چهارم: تألیفات درباره کندی به زبان فارسی (۶ اثر). قسمت پنجم: مقالات و کتابهایی که به زبانهای مختلف اروپایی یعنی لاتین، ایتالیایی، آلمانی، فرانسوی و انگلیسی درباره کندی منتشر شده است. (۲۷ اثر) کلیه آثار به زبان اصلی معرفی شدند و در ذیل زبان اصلی به مشخصات ترجمه به دیگر زبانها اشاره شده است.

فراهم نبودن بسیاری از ابزار تحقیق در ایران، از جمله مدون نبودن کتابشناسی جامع ملی و نیز دشواری دسترسی به کتابشناسیهای عربی و غربی و فقر شدید کتابخانههای مانقصان يك کتابشناسی را طبیعی جلوه می کند. امید است با تذکر کاستیها این کتابشناسی تکمیل شود؛ البته بدیهی است که تحقیق همه جانبه تنها با کتابشناسی دقیق موضوعی میسر است.^۱

بخش اول: آثار کندی

۱- مجموعه ها

کتابهای حاوی متن اصلی یا ترجمه بیش از دویست ساله کندی به ترتیب تاریخ انتشار:

۱- ملاحظاتی درباره فلسفه کندی شامل ترجمه ای قرون وسطایی چهار رساله

کندی به لاتین:

Die philosophischen Abhandlungen des Ja'qub Ben Ishaq AKindi, توسط Von Albino Nagy

در مجموعه:

Beitrage Zur Geschichte der Philosophie des Mittelalters, Band II, Heft V. Munster, 1897.

۲- رسایل الكندی الفلسفیه محمد عبدالهادی ابوریده؛، قاهره؛ دارالکفر العربی،

۱. از یاری های آقای محمدنوری در معرفی مقالات عربی و فارسی درباره کندی سپاسگزارم.

المجلد الاول، ۱۳۶۹ ق؛ المجلد الثاني، ۱۳۷۲ ق، شامل متن اصلی ۲۴ رساله کندی و ترجمه عربی يك رساله از ترجمه لاتین بجا مانده آن.

۳- الکندی دراسة و مختارات، الاب یوحنا قمیر، بیروت، المطبعة الكاتوليكية - ۱۹۵۴ م، گزیده‌ای از رسایل کندی همراه با متن کامل چهار رساله وی.
ترجمه فارسی: الکندی فیلسوف بزرگ جهان اسلام؛ صادق سجادی، تهران، انتشارات فلسفه، ۱۳۶۳.

۴- مؤلفات الکندی الموسیقیة، زکریا، یوسف، بغداد، المجمع العلمی العراقي ۱۹۶۲ م، شامل متن اصلی ۵ رساله کندی در موسیقی.

۵- رسائل فلسفیه للکندی و الفارابی و ابن باجه و ابن عدی، عبدالرحمن بدوی ۱۹۶۸ م، الطبعة الثالثة ۱۹۸۳ م، بیروت، دار الاندلس، شامل متن اصلی ۲ رساله کندی.

۶- صوان الحکمة و ثلاث رسائل عبدالرحمان بدوی، تألیف ابوسلیمان المنطقی السجستانی، (تهران: انتشارات بنیاد فرهنگ ایران ۱۹۷۴ م) / ۲۸۲-۲۹۷، شامل متن يك رساله و نکات مستخرجه از آرای کندی.^۱

۲- آثار منتشر شده کندی^۲

۱- رسالة الابانة عن سجود الجرم الاقصى و طاعته لله عزوجل (رسالة الکندی الی احمد بن المعتصم فی الابانة...)

ابوریدة، رسائل، رساله ۸، ج ۱ / ۲۳۸-۲۶۱.

۱. در زمره، مصححان رسائل کندی، سه نام دیگر نیز قابل ذکر است یکی اوتولت (Otto Loth) که حداقل سه رساله از رسائل کندی را تصحیح و منتشر کرده است و دیگری روبرت لاکمان و دکتر محمود احمد حنفی که بعضی رسائل موسیقی کندی را تصحیح و منتشر کرده‌اند.

مشخصات رسائل تصحیح شده دو مصحح اخیر نیز محرز نشد (رجوع کنید به کتاب شاه ولی، الکندی و آرائه الفلسفیه).
۲. ابتدا نام اصلی رساله یا کتاب و سپس دیگر نامهای آن در پیرانتز آمده است. منابع هر رساله اگر مجموعه‌های شش گانه یاد شده باشد، به اختصار ذکر می‌شوند، (اسم گردآورنده و مصحح مجموعه، نام مجموعه، جلد و شماره صفحه) و آنگاه مشخصات کامل منبع ذکر می‌شود. در صورت تعدد چاپ و یا تعدد ترجمه‌ها، همگی به ترتیب زمان انتشار ذکر می‌شوند. نام رساله‌ها به ترتیب الفبایی (فارغ از واژه‌های رساله، فی‌وال) مرتب شده است. در صورتی که بعضی نسخه‌های مطبوع رسائل کندی برای نگارنده محرز نشده باشد به نام منبعی که از آن نقل شده است، در پاورقی اشاره شده است.

٢- رسالة الابانة عن ان طبيعة الفلك مخالفة لطبايع العناصر الاربعة

ابوريدة، رسائل، رساله ١٦، ج ٢ / ٣٦ - ٤٦؛

٣- رسالة في اجزاء خبرية في الموسيقى

يوسف، مؤلفات، رساله ٢؛

٤- رسالة في احداث الجو (متن عربي):

Rozental, Journal of the American oriental society 1956, vol. 76, pp. 27 - 31

٥- رسالة في الفاظ سقراط

ماجد فخري، دراسات في الفكر العربي، الكندي و السقراط، بيروت ١٩٧٧ م،

٤٥ / ٤٨، ١

٦- رسالة الكندي الى بعض اخوانه في الامراض البلغمية العظام

بدوي، صوان الحكمة سجستاني / ٢٨٧ - ٢٩٠؛

٧- رسالة ايضاح تناهي جرم العالم (رسالة الكندي الى احمد بن محمد الخراساني في

ايضاح...)

ابوريدة، رسائل، رساله ٤، ج ١ / ١٨٥ - ١٩٤؛

٨- رسالة في تعريف فن البرهان منطقي

ترجمه قرون وسطايي از عربي به لاتين: Nagy, 1897؛

٩- رسالة في الثلج و البرد و الصواعق و البرق و الزمهيرير .

ابوريدة، رسائل رساله ٢٢، ج ٢ / ٧٩ - ٨٥؛

١٠- رسالة الجرم الحامل بطباعه اللون من العناصر الاربعة والذي هو علة اللون في

غيره . ابوريدة، رسائل، رساله ١٩، ج ١ / ٦٤ - ٦٨؛

١١- رسالة في الجواهر الخمسة .

الف: ترجمه قرون وسطايي از عربي به لاتين: Nagy, 1897

١ . جورج عطيه در كتاب خود خبر داده است كه در حال تصحيح اين رساله مي باشد؛

ب: ترجمه عربی از لاتین همراه با متن لاتین: ابوریده، رسائل، رساله ۱۵، ج ۲ / ۳۵-۵؛

۱۲- الرسالة الكبرى في التأليف (الكتاب الاعظم في التأليف)
يوسف، مؤلفات؛ الرسالة الخامسة؛

۱۳- رسالة انه توجد جواهر لا اجسام (رسالة جواهر الاجسام)
ابوریده، رسائل، رساله ۹، ج ۱ / ۲۶۲-۲۶۹؛

۱۴- رسالة في التنجم
اتولت otto loth؛

۱۵- رسالة في حدود الاشياء ورسومها

الف: مجلة الازهر، مجلد ۱۸، ۱۳۶۶ق، / ۱۸۶-۱۹۹ .

ب: ابوریده، رسائل، رساله ۲، ج ۱ / ۱۶۳-۱۸۰ .

ترجمه فارسی: رساله کندی در حدود و رسوم اشياء، ترجمه احمد آرام، نشریه

دانشکده ادبیات و علوم انسانی تبریز، سال ۳۱، ش ۱، (مسلسل ۱۲۷)، بهار ۱۳۶۲ .

ج: قمیر، الکندی دراسة و مختارات

ترجمه فارسی: سجادی، الکندی فیلسوف بزرگ جهان اسلام، / ۶۵-۷۱ .

۱۶- کتاب الحروف

جریدی، ۱۹۳۷ م؛^۲

۱۷- رسالة في الحيلة لدفع الاحزان

الف: متن عربی همراه با ترجمه ایتالیایی:

H. Ritter and Walzer: studi su Al - Kindi, II,

:Uno scritto Morale Inedito di Al - Kindi

Memorie della R. Accademia Nazionale dei Lincel

Classe di Scienze Moral,Sturiche, e filologiche, VI, vol VIII. fase.1. Roma,1938.

۱. شاه ولی، الکندی و آراؤه الفلسفیه، باب ۱، فصل ۳.

۲. پیشین

ب: محمد کاظم طریحی، ضمیمه کتاب الکندی فیلسوف العرب الاول حیاته و سیرته، آراؤه و فلسفته، بغداد، مکتبته المعارف، ۱۹۶۲ م.

ج: بدوی، رسائل فلسفیه، ۶-۳۲. ۱

۱۸- رساله فی خبر صناعة التألیف

الف- زکریا یوسف، مؤلفات، الرساله الاولى

ب: یوسف شوقی رساله الکندی فی خبر صناعة التألیف، قاهره، وزارة، الثقافه،

۱۹۶۹ م.

۱۹- رساله الرد علی النصارى

الف: ردود یحیی بن عدی (Tome II, XXII) Revue de l'Orient Chretien, vol 22

[1920]

ب: ردّ العلامة یحیی بن عدی التکریتی السریانى الار تودکسى علی فیلسوف العرب

ابى یوسف یعقوب بن اسحاق الکندی و هو دفاع عن صحة عقیده التثلیث، تحقیق افرام بر صوم، مجله البطریرکیه السریانیه، المجلد ۶، القدس، ۱۹۳۹ م.

۲۰- رساله السبب الذی له نسبت القدماء الاشکال الخمسة الى الاسطقسات ابوریده،

رسائل، رساله ۱۸، ج / ۵۴-۶۳.

۲۱- رساله فی السیوف و اجناسها

عبدالرحمن زکی، مجله کلیه الآداب، قاهره، ۱۹۵۲ م- مجلد ۴، ج ۲.

۲۲- رساله فی العقل (فی ماهیه العقل)

الف: ترجمه قرون وسطایی به لاتین: Nagy, 1897^۲

ب: رساله فی ماهیه العقل، تصحیح احمد فؤاد الالهوانی، همراه با کتاب النفس لابن

۱. درباره رساله «فی الحیلة لدفع الاحزان» عبدالرحمن بدوی در «تاریخ الفلسفة فی الاسلام» (ج ۲/ ۴۵۶-۴۷۷) به تفصیل بحث کرده است.

۲. در قرون وسطی دوبار رساله کندی به زبان لاتین ترجمه شده است: یکی از ترجمه ها بنام (گفتار کندی در آراء قدماء راجع به عقل) (Gerard Von Cremona) و دیگری بنام (کتاب کندی درباره عقل و معقول) که مترجم آن ناشناخته است و شاید یوحناى اسپانیایی (Jean d'Espange) باشد. (رجوع کنید به داودی، عقل در فلسفه مشاء / ۲۲۵)

رشد، قاهرة ۱۹۵۰ م.

ج: ابوریده، رسائل، رساله ۱۳، ج ۳۱۲/۱-۳۵۹.

د: متن عربی همراه با ترجمه انگلیسی: ریچارد مکاریتی، المجلة الاسلامیة کراچی

۱۹۶۴ م.

Mccarty , R.J Al. Kindi's Treatise on the Intellect, Islamic Studies, III, 1964.

ه: متن عربی همراه با ترجمه فرانسوی

Jolivet,J., L,Intellect Selon Kindi, Leiden 1971.

و: او توت (otto loth)^۱

و: عبدالرحمن بدوی، رسائل فلسفیه، / ۵-۱

ز: یوحنا قمیر، الکندی، دراسة و تحلیل.

ترجمه به فارسی: در باره عقل، سجادی، الکندی، فیلسوف بزرگ جهان اسلامی.

۲۳-رسالة فی العلة التي لها يبردا على الجو ويسخن ما قرب من الارض .

ابوریده، رسائل رساله ۲۳، ج ۸۶/۲-۱۰۰.

۲۴-رسالة فی العلة التي لها تكون بعض المواضع لا تكاد تمطر

ابوریده، رسائل، رساله ۲۰، ج ۶۹/۲-۷۵.

۲۵-رسالة فی العلة الفاعلة للمدّوالجزر ابوریده، رسائل، رساله ۲۵، ج ۱۰۹/۲-۱۳۳

۲۶-رسالة فی علة كون الضباب

ابوریده، رسائل، رساله ۲۱، ج ۷۶/۲-۷۸.

۲۷-کتاب فی علة الكون والفساد (الابانة عن العلة الفاعلة القريبه لكون و الف د)

ابوریده، رسائل، رساله ۷، ج ۲۰۸/۱-۲۳۷

۲۸-رسالة فی علة اللون اللازوردی الذي یرى فی الجو فی جهة السماء و یظن انه

لون السماء

ابوریده، رسائل رساله ۲۴، ج ۱۰۸/۲-۱۱۱.

۲۹- رساله فی علل القوی المنسوبة الى الاشخاص العالیة الدالة علی المطر
- اصل این رساله از میان رفته است
از ترجمه عبری آن چند نسخه در دست است^۱
ترجمه لاتینی:

Astrorum iudices Al Kindus, Gaphar, de PLuviis, imbribus et ventis ac aeris mutatione

الف: ونیز ۱۵۰۷ م.

ب: پاریس ۱۵۴۰ م.

۳۰- رساله فی عمل الساعات

زکریا یوسف، بغداد.^۲

۳۱- رساله ان العناصر و الجرم الاقصى کرية الشكل

ابوریده، رسائل، رساله ۱۷، ج ۲/ ۴۷-۵۳.

۳۲- رساله الفاعل الحق الاول التام

ابوریده، رسائل، رساله ۳، ج ۱/ ۱۸۰-۱۸۴.

۳۳- کتاب فی الفلسفة الاولى (کتاب الکندی الى المعتصم بالله فی الفلسفة الاولى)

الف: احمد فؤاد الالهوانی، قاهره ۱۹۴۸ م.

ب: ابوریده، رسائل، رساله ۱، ج ۱/ ۸۱-۱۶۲.

ج: ترجمه انگلیسی Ivry Al fred, AL Kindi's Methaphics, ALbany, 1974

د: ترجمه به فارسی: احمد آرام، نامه کندی به المعتصم بالله در فلسفه اولی، با مقدمه

دکتر فؤاد الالهوانی، تهران ۱۳۶۰، سروش.

معرفی و بررسی کتاب توسط کامران فانی، کندی و فلسفه اولی به همراه ترجمه

مقاله آیوری، نشر دانش، سال ۲، ش ۲، بهمن و اسفند ۱۳۶۰ / ۷۱-۷۹.

۳۴- کتاب فی کیمياء العطر و التصعيدات

1. M. Steinschneider, Ueber die Mondstationen (Naxatra) und das Buch Arcandam (Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft, XVIII, 1864, p. 157 - 160, 181, 185.

۲. شاه ولی، پیشین.

- کارل گرابر و لیبیک، ۵۶ صفحه،^۱
- ۳۵- رساله فی کمیة کتب ارسطو و ما یحتاج الیه من تحصیل الفلسفة
الف: متن عربی همراه با ترجمه ایتالیایی: م. گویدی (Guidi) و والترز (Walterz)
در نشریه: Real Accademia سری ۵، ج ۶، بخش ۵، ۱۹۴۰ م.
- ب: ابوریدة، رسائل، رساله ۱۴، ج ۱ / ۳۵۹-۳۸۴.
- ۳۶- رساله مائیه ما لا یمکن ان یمکن ان یمکن له نهائیه و ما الذی یقال لا نهائیه له.
ابوریدة، رسائل، رساله ۵، ج ۱ / ۱۹۵-۱۹۸.
- ۳۷- رساله فی ماهیه النوم و الرؤیا
الف: ترجمه قرون وسطایی به لاتین: Nagy, 1897
ب: ابوریدة، رسائل، رساله ۱۲، ج ۱ / ۲۸۳-۳۱۱.
- ۳۸- مختصر الموسیقا فی تعریف النغم و صنعة العود (الفها ل احمد بن معتصم)
یوسف، مؤلفات، الرساله الرابعه.
- ۳۹- کتاب المصوتات الوتریه من ذات الواحد الی الذات العشره الاوتار.
یوسف، مؤلفات، الرساله الثانیة.
- ۴۰- رساله فی ملک العرب و کمیته
اوتولت (otto Loth). در کتاب Morgenlaendische Forschungen (ابحاث شرقیه)
۱۸۷۵ م / صفحه ۲۶۱-۲۷۹ (متن عربی).
- ۴۱- رساله القول فی النفس (المختصر من کتاب ارسطو و فلاطن و سائر الفلاسفة)
الف: احمد فؤاد الالهوانی، الکتاب، ۱۹۴۹ م.
ب: ابوریدة، رسائل، رساله ۱۰، ج ۱ / ۲۷۰-۲۸۰.
ج: یوحنا قمیر، الکندی دراسة و تحلیل.
ترجمه فارسی: گفتار در نفس، تلخیص آراء ارسطو و افلاطون و دیگران، سجادی،
الکندی فیلسوف بزرگ جهان اسلامی.

۴۲- کلام فی النفس (مختصر و جیز)

ابوریده، رسائل، رساله ۱۱، ج ۱ / ۲۸۱-۲۸۲ .

۴۳- رساله فی وحدانیه الله و تناهی جرم العالم (رساله الکندی الی علی بن جهم فی

وحدانیه الله...)

ابوریده، رسائل، رساله ۶، ج ۱ / ۱۹۹-۲۰۷ .

۴۴- نکت الکندی، (استخرجها ابو سلیمان المنطقی السجستانی) بدوی، صوان

الحکمة، / ۲۸۲-۲۹۷ .

تصحیحات

۱- اثولوجیا، ارسطاطالیس، ترجمه الی العربیه عبدالمنسیح بن عبدالله بن ناعمة

الحمصی، اصلحه ابو یوسف یعقوب بن اسحاق الکندی.

۱: متن عربی: دیترسی، برلین ۱۸۸۲ م.

Die Sogenannte Theologie des Aristoteles, Aus Arabischen Handschriften Zum ersten

Mal herausgegeben Von Dr Fr. Dieterici, Leipzig, Jc. Hiniricks, 1882.

ب: افلوطین عند العرب، تحقیق عبدالرحمن بدوی، قاهره ۱۹۵۵ م.

افست در ایران: قم ۱۴۱۳ ق، بیدار، قم.

ج: اثولوجیا، تألیف افلوطین، ترجمه ابن ناعمة حمصی، با تعلیقات قاضی سعید

قمی، با مقدمه و تصحیح سیدجلال الدین آشتیانی، تهران ۱۳۵۶ . انجمن شاهنشاهی

فلسفه ایران (مستقلاً) و نیز در منتخباتی از آثار حکمای الهی ایران از عصر میرداماد و

میرفندرسکی تا زمان حاضر، ج ۱/۳ - ۲۱۶، مشهد ۱۳۵۵ .

۲- الخیر المحض منحول لارسطو، معروف باسم «کتاب العلل» سویسر، ۱۸۸۳ م. ۱

۳- آثار مخطوط و منتشر نشده کنندی

۱- رساله فی اختیار الایام.

۱. مکارتی، التصانیف المنسوبة الی فیلسوف العرب، ۷۶/.

در باره الخیر المحض رجوع کنید به ماجد فخری، سیر فلسفه در جهان اسلام، ترجمه فارسی / ۴۳ - ۴۸ .

- ۲- رساله فی استجابة الدعاء.
- ۳- رساله فی استخراج المعنى.
- ۴- مقالة فی تحاويل السنين.
- ۵- رساله فی ذات الشعبتين.
- ۶- رساله فی الشعاعات.
- ۷- کتاب فی الصناعات الكبرى^۱.

بخش دوم: درباره کندي

۱- مکتوبات سنتی عربی درباره کندي

- ۱- ابن ابی اصیبعه: عيون الانباء فی طبقات الاطباء، قاهره ۱۸۸۲م، بيروت ۱۹۷۵م، ج ۱/۲۰۶-۲۱۴.
- ۲- ابو داود سليمان بن حسان الاندلسی (ابن جليجل)، طبقات الاطباء و الحكماء، تحقيق فؤاد رشيد، قاهره ۱۹۵۵، رقم ۷۴-۷۳/۲۵.
- ۳- ابن حزم الاندلسی، الرد على الكندي الفيلسوف، رسائل ابن حزم الاندلسی، تحقيق احسان عباس، بيروت ۱۹۸۷ (طبع ۲) ج ۴/۳۶۱-۴۰۶.
- ۴- جمال الدين محمد بن محمد ابن نباته المصري؛ شرح العيون، شرح رساله ابن زيدون، قاهره ۱۹۵۷م، رقم ۴۳.
- ۵- ابو الفرج محمد ابی يعقوب النديم، الفهرست؛ تصحيح رضا تجدد، تهران ۱۳۵۰، ۳۱۵/۳۲۰.
- ۶- بيهقي، تاريخ حكماء الاسلام (تمه صوان الحكمة)، لاهور، ۱۳۵۱ق/۲۵-۲۶.
- ۷- جاحظ، كتاب البخلاء، لندن، ۱۸۰۸م/۱۸ و ۸۳ و بعد از آن.

۱. نسخه‌هایی از این رسائل در کتابخانه‌های استانبول، لندن، قاهره، ایاصوفیا، تهران و بانکي فوره موجود است.

رجوع کنید به شاه ولی، الكندی و آراؤه الفلسفیه / ۱۳۵-۱۴۰.

جورج عطيه مدعی شده رسائل دیگری نیز از جمله مخطوطات منتشر نشده کندی است، (عطيه، پیشین، ۱۶۳-۲۰۳) آلوسی ادعای عطیه را در «فلسفه الكندی؛ آراء القدامی والمحدثین فيه» / ۴۲۲-۴۲۸، ابطال کرده است. رسائل مورد بحث عبارتند از: ۱- رساله بایجاز و اختصار فی البرهان المنطقی، ۲- رساله فی عمل السمیت علی کره ۳- رساله فی الاخلاق ۴- رساله فی الفاظ سقراط ۵- رساله فی اسماء المعتمات.

- ٨- ابو سليمان المنطقي السجستاني، صوان الحكمة، تحقيق عبدالرحمن بدوي، تهران ١٩٧٤م، ٢٨٢-٢٩٧.
- ٩- شمس الدين محمد بن محمد الشهرزوري، نزهة الارواح و روضة الارواح من تاريخ الحكماء و الفلاسفة، هند ١٨٧٦م، ج ٢/٢٢.
- ترجمه فارسي. مقصود علي تبريزي، بكوشش محمد تقى دانش پژوهه و محمد سرور مولايي، تهران ١٣٦٥ / ٣٧٠-٣٧٢.
- ١٠- قاضي صاعد الاندلسي، طبقات الامم، بيروت ١٩١٢م، ٥١-٥٢.
- ١١- القفطي، اخبار العلماء باخبار الحكماء، لايبزيك، ١٩٢٣م، ٣٦٦-٣٧٨.
- ترجمه فارسي از قرن ١١، بكوشش بهمن دارايي، تهران ١٣٧١، ٤٩٩-٥١٠.
- ١٢- مسعودي، مروج الذهب ج ٢/١٣٨.
- ١٣- يحيى بن عدى، رد العلامة يحيى بن عدى التكريتي السرياني الارتودكسي على فيلسوف العرب ابى يوسف يعقوب بن اسحاق الكندي و هو دفاع عن صحة عقيدة التثليث، افرام برصوم، محلة البطرير كيه السريانيه المجلد ٦، القدس، ١٩٣٩م.
- ٢- تكنگاريهاي جديد عربي درباره كندي
- ١- حسام محي الدين الالوسي، فلسفة الكندي و آراء القدامى و المحدثين فيه (بيروت ١٩٨٤، دار الطليعة، ٤٥٢ صفحه).
- ٢- جعفر آل ياسين، فيلسوفان رائدان، الكندي و الفارابي، (بيروت ١٩٨٠م، ٣٠٤ صفحه).
- ٣- محمد عبد الهادي ابوريدة، المقدمة و التصدير التفصيلي على رسائل الكندي الفلسفية، (قاهره، ١٩٥٠م، ١٠٥ صفحه).
- ٤- احمد فؤاد الالهواني، الكندي فيلسوف العرب، سلسلة اعلام العرب، رقم ٢٦، (مصر، وزارة الثقافة و الارشاد القومي، [بى تا]، ٣١٩ صفحه).
- ٥- محمد بن علي بحر العلوم، الكندي فيلسوف العرب، (نجف، ١٣٨٢ق، ٢١٨ صفحه).
- ٦- محمد جبر، منزلة الكندي فى الفلسفة العربية، (دمشق، ١٩٩٣م، دار دمشق، ٩٥ صفحه).

- ٧- اسماعيل حقى الازميرى، فيلسوف العرب يعقوب بن اسحاق الكندى، ترجمه من التركية الى العربية عباس العزاوى (بغداد ١٩٦٣ م، ١٧٦ صفحة).
- ٨- الظنون سيف، الكندى و مكانته عند مورخى الفلسفة العربية، (بيروت ١٩٨٥ م، دارالجيل، ١٩٩ صفحة).
- ٩- عبدالرحمن شاه ولى، الكندى و آراؤه الفلسفية، (اسلام آباد ١٣٩٤ ق، مجمع البحوث الاسلامية، ٤٨٥ صفحة) رساله دكتوراى مؤلف از دانشگاه الازهر.
- ١٠- مصطفى عبدالرزاق، فيلسوف العرب و المعلم الثانى، (قاہرہ ١٩٤٥).
- بررسى و معرفى آن: محى الدين رضا، فيلسوف العرب و المعلم الثانى، عرض سريع للكتاب الفلسفى للشيخ مصطفى عبدالرزاق، مجلة الازهر (مجلد ١٧، ١٣٦٥ ق / ١٧٨١-١٨٥).
- ١١- كور كيس عواد، الكندى يعقوب بن اسحاق.
- ١٢- محمد كاظم طريحي، الكندى فيلسوف العرب الاول، حياته و سيرته، آراؤه و فلسفته، (بغداد ١٩٦٢ م، مكتبة المعارف).
- ١٣- عمر فروخ، صفحات من حياة الكندى و فلسفته (بيروت) ١٩٦٢ م. دار العلم للملايين ١٢٠ صفحة). بمناسبة احتفالات الكندى، مع مختارات من آثار الكندى المطبوعة.
- ١٤- الاب يوحنا قمير، الكندى، دراسة و مختارات (بيروت ١٩٥٤)، المطبعة الكاتولوكيه، ٧٢ صفحة).
- ترجمة فارسى: الكندى، فيلسوف بزرگ جهان اسلام، ترجمه و تحشيه صادق سجادى (تهران ١٣٦٣ انتشارات فلسفه، ٧١ صفحة).
١٥. الاب رتشرديوسف مگارتى، التصانيف المنسوبة الى فيلسوف العرب (بغداد ١٩٦٢ م مطبعة المعانى، ١٣٢ صفحة) بحث بمناسبة احتفالات بغداد الكندى.
- ٣- مقالات عربى درباره كندى
- ١- ناجى التكريتى، فلسفه الكندى الخلقية، المورد (ج ٨، ش ٢، ١٣٩٩ ق / ١٠٨-١١١).
- ٢- ناجى التكريتى، الفلسفة الاخلاقية الافلاطونية عند مفكرى الاسلام (بيروت،

١٩٧٩) فصل ٤: مدرسة الكندي الافلاطونية.

٣- علي حسين الجابري، دراسة تحليلية لمنهج المعرفة والتعلم عند الجاحظ والكندي، مجلة دراسات عربية و اسلامية (العدد الثالث، السنة الثالثة، ١٩٨٣م/٧١-٩٤).

٤- فائز دايه، معجم المصطلحات العلمية العربية للكندي والفارابي والخوارزمي وابن سينا والغزالي، (دمشق، ١٤١٠، دار الفكر، ٣٠٢ صفحة).

٥- سعيد زائد، الكندي فيلسوف العرب، مجلة الازهر (مجلد ٣٤، ١٣٨٢ق/٦١٠-٦١٢).

٦- عبدالكريم زهور عدي، الكندي و آراؤه الفلسفية، مجلة مجمع اللغة العربية بدمشق (سنة ٥٦، ش ٢، ١٩٨١م/٣٨٨-٣٤٧).

٧- علي زيعور، الحكمة العلمية في الذات العربية كمظهرها الفلسفي الأول عند الكندي، دراسات عربية (سنة ٢٣، ش ٨ و ٩، ١٩٨٧م/٢٥-٣).

٨- عثمان عيسى شاهين، والعالم عند الكندي، الاحكام، سنة ١، ش ٧، شوال ١٣٨٤، (١٠٧-٩٧/).

٩- رمضان الصباغ، نظرية الشعر عند الفلاسفة المسلمين من الكندي حتى ابن رشد، فصول (سنة ٤، ش ١، ١٩٨٣م/٢٣٧-٢٣١).

١٠- محمد عاطف العراقي، دراسات في مذاهب فلاسفة المشرق، (قاهرة، ١٩٧٢، ٧٢-٢٨/).

١١- عبده الشمالي، دراسات في تاريخ الفلسفة العربية الاسلامية و آثار رجالها (بيروت ١٣٩٩ق، ٢٢٢-٢٢٥).

١٢- عباس العزاوي، مؤلفات الكندي و اثرها في الاوساط العلمية (بغداد- ١٩٦٣م) ملحق بكتاب فيلسوف العرب يعقوب بن اسحاق الكندي لاسماعيل حقي الازميري، ترجمة العزاوي / ١٢٥-١٤٩.

١٣- حنا الفاخوري و خليل الجبر، تاريخ الفلسفة العربية (بيروت، ١٩٥٨م، دار المعارف) القسم الثاني، الباب الثاني، الفصل الأول، الكندي.

- ترجمة فارسی: تاریخ فلسفه در جهان اسلامی، ترجمه عبدالمحمد آیتی، تهران ۱۳۵۵ (چاپ چهارم، ۱۳۷۳/۳۷۳-۳۹۴).
- ۱۴- ماجد فخري، الكندي وسقراط، مجلة الابحاث، (مجلد ۱۲، ۱۹۶۳) دراسات في الفكر العربي (بيروت ۱۹۷۷، الطبعة الثانية)، الكندي وسقراط / ۵۰-۴۰.
- ۱۵- محمد جلوب فرحان، حول قيادة الكندي للفكر الفلسفي العربي، المستقبل العربي، (السنة ۷، ش ۶۵، ۱۹۸۴ م) / ۳۸-۱۶.
- ۱۶- عمر فروخ، تاريخ الفكر العربي الي ايام ابن خلدون.
- ۱۷- فوقيه حسين محمود، الكندي فيلسوف العرب الأول، في كتاب «مقالات في اصالة المفكر المسلم» (قاهرة، ۱۳۹۶ ق، دار الكفر العربي).
- ۱۸- محمد لطفي جمعه، تاريخ فلاسفة الاسلام في المشرق والمغرب (قاهرة، ۱۹۲۷ م) / ۱۲-۱.
- ۱۹- ماكوفسكي وآخرون، موجز تاريخ الفلسفة، (مسكو ۱۹۷۱ م) ترجمة دار الجماهير العربية، تعريب توفيق ابراهيم سلوم (دمشق، ۱۹۷۴ م) ج ۱ / ۱۴۶-۱۴۷.
- ۲۰- حسين مروة، المنزعات المادية في الفلسفة العربية الاسلامية (بيروت، ۱۹۷۹، دار الفارابي) الفصل الثاني: الفلسفة العربية في تجلياتها الأول.
- ۲۱- فضيلة عباس مطلق، نظرية السعادة في الفلسفة الاسلامية من الكندي الي الغزالي، رسالة ماجستير جامعة بغداد، (۱۹۷۶ م-مخطوط).
- ۲۲- فضيلة عباس مطلق، التأثيرات الرواقية في رسالة دفع الاحزان للكندي، جامعة موصل مجلة آداب الرافدين، عدد ۱۲.
- ۲۳- موسى الموسوي، من الكندي الي ابن رشد (بيروت، ۱۹۷۲ م) / ۵۱-۶۹.
- ۲۴- عبدالله نعمة، فلاسفة الشيعة و آراؤهم (بيروت ۱۹۸۷ م) / ۶۵۱-۶۹۱.
- ترجمه فارسی: فلاسفة شيعة، سيد جعفر غضبان، (تهران ۱۳۴۷-ويرايش دوم ۱۳۶۷).
- ۲۵- محمد يحيى الهاشمي، الكندي فيلسوف العرب والعالم الطبيعي الفذ، مجلة

الادب والفن (لندن، ۱۹۴۷ م سال ۳، ش ۳).

۲۶- کمال الیازجی وانطوان غطاس کرم، اعلام الفلسفة العربية (بیروت ۱۹۵۷ م) / ۳۸۴-۳۹۰.

۴- مقالات و رساله‌های فارسی درباره کندی

۱- علی اصغر حکمت، از الکندی تا ملاصدرا، مجله دانشکده ادبیات تهران، سال ۱۰ ش ۳، فروردین ۱۳۴۲، (پیاپی ۳۹).

۲- محمدرضا شمشیری، معرفی الکندی فیلسوف العرب، رشد آموزش معارف اسلامی، سال ۶، ش ۲۲، پائیز ۱۳۷۲، ۲۶-۳۰.

۳- محمود صدر لاهیجانی، زندگی و فلسفه ابویوسف یعقوب بن اسحاق کندی، رساله دکتری دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، ۱۳۵۳، ۵۸۴ صفحه.

۴- ذبیح الله صفا، تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی تا اواسط قرن پنجم، تهران ۱۳۳۱ (چاپ چهارم ۱۳۵۶) / ۱۶۲-۱۶۵.

۵- احمد طیبی، فارابی و فلسفه او و تأثیر کندی در او؛ رساله کارشناسی ارشد دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، ۱۳۴۷، ۱۱۵ صفحه.

۶- علی مراد داودی، عقل در حکمت مشاء از ارسطو تا ابن سینا (تهران ۱۳۴۵، دهخدا) ۲۲۵-۲۳۳.

۷- مرتضی مطهری، خدمات متقابل اسلام و ایران، تهران، صدرا (چاپ ۱۲، ۱۳۶۲) / ۵۲۶-۵۲۹.

۵- مکتوبات غربی درباره کندی

1- A.F. Ahvani (احمد فؤاد الاهوانی)، Al- Kindi; in "A History of Muslim Philosophy"

Edited and Introduced by M.M. Sharif

ترجمه فارسی: رضا ناظمی، کندی، در تاریخ فلسفه در اسلام، تهیه و گردآوری
ترجمه فارسی زیر نظر نصرالله پورجوادی، (تهران، ۱۳۶۲، نشر دانش) ج ۱/ ۵۹۳-۶۱۲.

2- A.J. Arberry, Revelation and Reason in Islam

ترجمه فارسی: عقل و وحی در اسلام، ترجمه حسن جوادی، تهران ۱۳۵۸،

امیر کبیر / ۳۵-۳۸؛

3. George N. Atiyeh (جورج عطیه)، Al - Kindi the Philosopher of the Arabs (⇒ الکندی)، Islamic Research Institute Rawalpindi (1960) 270 pages. (فلسوف العرب)

4 - Brockelman, Geschichte der Arabischen Litterature, Gal I, 230-231, suppl - I, 372-374.

5- Charles E. Butterworth, "Al - Kindi and the Beginings of Islamic Ploitical Philosoph", in the plotical Aspects of Islamic Philosophy Princeton University 1990;

6- Henry Corbin, Historie De la Philosophie Islamique. (Tehran 1962).

ترجمه عربی: تاریخ الفلسفة الاسلامیة، ترجمه نصیر مروءة و حسین قلیبی، (بیروت

۱۹۶۶)

ترجمه فارسی: الف: تاریخ فلسفه اسلامی، ترجمه اسدالله مبشری، (تهران ۱۳۵۲)

۱۹۵۱-۲۰۰ (جلد اول).

ب: تاریخ فلسفه اسلامی (متن کامل)، ترجمه سیدجواد طباطبایی (تهران ۱۳۷۳،

نشر کویر) / ۲۱۹-۲۲۴

7- T.J. De Boer "Zu Kindi and sciner schule" (الکندی و مدرسته - آلمانی) in stein, s, Ar-
chive, für Geschichite der philosophic XIII, p. 153, 599. 1990.

8- T.J.De Boer, History of Philosophy In Islam, Translated from Germany to English by
Edward R.Jones (London, 1961).

ترجمه فارسی: تاریخ فلسفه در اسلام، ترجمه عباس شوقی، (تهران، ۱۳۶۲، چاپ

سوم، عطایی) / ۱۰۴-۱۱۱.

9. G.Endress, Proclus Arabus, Beirut 1973, 100 - 5 ,242-5.

10. Majid Fakhry, A History of Islamic Philosophy, (1970, Longman 1983).

ترجمه عربی: تاریخ الفلسفة الاسلامیة، ترجمه کمال الیازچی، (بیروت، ۱۹۷۴ م)

ترجمه فارسی: سیر فلسفه در جهان اسلام، زیر نظر نصرالله پورجوادی، (تهران

۱۳۷۲، نشر دانش) نخستین نویسنده مبدع فلسفی در اسلام: کندی، ترجمه اسماعیل

سعادت، / ۸۳-۱۱۱.

11- V.G.Flügel, "Al-Kindi genannt des philosoph der Araber" Abhandlungen fuer die kunde der Morgenlandes, (Leipzig, 1857)

مقاله «الکندی، فیلسوف العرب» به لاتین، نوشته فلوگل.

12- G.Furlani; "Una risala di Al-Kindi Sul anima" Rivista trimestral di studi filosofici e Religiosi, vol.III, 1992.

13- L.Gauthier, "Antecedents Greco - Arabes de la psychophysique (Al-Kindi, Dererum gradibus), Beyrout, 1939.

14- M.Guidi and R.Walzer, Studi su al-Kindi, I, Uno Scritto introduttivo allo studio di Aristotile, Memorie R.Accademia dei lincei, Ser.2, vol.IV, face. S.Roma, 1940.

"Studi su Al-Kindi, 2 uno scritto morale inedito de Al-Kindi, ibid, ser.6 vol, VIII, face 1, Roma 1938.

15- A.Ivry: "Al-Kindi as Philosopher, the Aristotelian and Neoplatonic Dimensions, Islamic Philosophy and the Classical tteritage, ed. S.M.Stern (Oxford, 1972) PP.117-39.

(درباره استفاده کندی از ارسطو و فلوطین)

16- Alfred Ivry: Metaphysics of Al-Kindi and Aristotle, in Issays on Islamic Philosophy and science, edited by George Hourani, Albany Universtiy of New York. 1976, PP.15-25.

ترجمه فارسی: کامران فانی فلسفه اولی کندی و متافیزیک ارسطو در مقاله کندی و

فلسفه اولی، نشر دانش، سال ۲، ش ۲، بهمن و اسفند ۱۳۶۰/۷۴-۷۹

17- F.Jadaane, Linfluence du stoicisme sur la pensee musulmane, Beirute, 1968. 198-214.

18- J.Jolivet, L'intellect selon kindi, Leiden, 1971.

19- J.Jolivet and R.Rashed, "Al-Kindi". in The Encyclopaedia of Islam, New Edition, vol. V, L'eiden, 1986, P.122-3.

20- F.Klein Franke, Die Ursachen der Krisen bei acuten Krankheiten. Eine Wiederentdeckte Schrift Al-Kindi's, in Israel Oriental Studies, V (1975). 161-88.

21- M.Levy, The Medical Formulary of Aqrabadhin of al-Kindi (facsimile text. English